

Vztah člověka ke třem světům

Rudolf Steiner

Čím je dána chaotická povaha snu? •

Závoj chaosu je prahem duchovního světa - za ním se nacházejí tři světy, které mají vztah k lidské trojčlennosti: k hlavě, k rytmické soustavě a k soustavě látkové výměny a končetin • Substance a aktivita • Varování strážce • Snový život dříve a dnes • Nepořádek ve třech světech v důsledku ignorování strážce při překročení prahu

Sen, o kterém jsme si již leccos řekli a který by právem neměl být jako něco příliš důležitého zasazován do obvyklého pozemského života, je ovšem nesmírně důležitý, chceme-li poznat vztahy člověka k nadsmyslovému světu. A jako první nás přivádí k oblasti prožívání, v níž se člověk nadsmyslového světa dotýká tak, že tu končí vnější přírodní zákony. Takže svět snových obrazů se vskutku podobá závoji zahalujícímu duchovní svět. Můžeme říci: Tady je člověk, tady je závoj snu. Za ním je duchovní svět. Je ovšem velký rozdíl, jestli někdo do duchovního světa vstoupí nevědomě, jak se to děje u snícího vědomí, anebo do něj vstoupí vědomě prostřednictvím imaginace a inspirace. A vstoupí-li do duchovního světa vědomě prostřednictvím imaginace a inspirace, pak bude všechno vypadat jinak než ve fyzicky-přírodním světě. Za závojem snu, tedy za tím, čemu Řekové říkali chaos, se pak především ukáže mravně-morální svět, který je světem stejně skutečným, jako je pro nás zde, ve smyslovém světě skutečný svět přírodní, ovládaný přírodními zákony. Chaotická podoba snu, jeho zmatečné víření nás však upozorňuje na zvláštnost tohoto světa za závojem chaosu.

O tomto světě může člověk vlastně mluvit teprve tehdy, dojde-li v úvaze tak daleko, jak jsme došli my v těchto přednáškách. To, co člověk v obvyklém vědomí vidí z vnějšího světa, je jen vnější projev. Vlastně je to velká iluze. Neboť za tím vším spočívá duchovní skutečnost, která v tom působí. A člověk, který sní, se v podstatě noří do této duchovní skutečnosti, dosud však na to není plně připraven, takže to, s čím se v duchovním světě setkává, se mu jeví jako zvířené, neuspořádané. A naším úkolem je v první řadě poznat, proč se člověk snem dostává do světa, který je oproti přírodnímu světu tak neuspořádaný, tak chaotický.

Abych mohl pokročit v úvahách o snu, budu nucen říci vám právě dnes leccos o tom, co může imaginace a inspirace zřít, vnímat v duchovním světě.

Především se ukazuje jedna věc: Jakmile do tohoto duchovního světa vstoupíme s plným vědomím prostřednictvím imaginace a inspirace, okamžitě se nám ukáže jistá trojnost. A tak můžeme o světě a o našem tématu „vývoje světa a člověka“ mluvit teprve teď, když jsme se dobrali k tomuto místu naší úvahy, na kterém se nyní nacházíme. Teď teprve totiž mohu mluvit o tom, že člověk stojí před vnějším světem - tedy před světem smyslově se projevujícím, ve skutečnosti však duchovním - jako před trojností; vlastně stojí před třemi světy. V okamžiku, kdy pronikneme závojem chaosu, nestojíme před jedním světem, ale před třemi světy. A tyto tři světy mají zcela určité vztahy, zcela určité poměry k člověku.

Objasníme si tuto skutečnost pomocí schematického nákresu [přednášející kreslí]: Jestliže tedy projdeme závojem chaosu (později ukážu, že tento průchod lze popsat jako překročení prahu do duchovního světa), spatříme tři světy. Je to zaprvé svět, který jsme právě opustili, který se sice jeví v poněkud pozměněné podobě, je tu však i pro duchovní bytí. Ten se nám ukáže, pronikneme-li závojem chaosu, jakoby ve vzpomínce. Vstoupíme do duchovního světa a tak, jak si tady na něco vzpomínáme, vzpomínáme si v duchovním světě na to, co je vůbec fyzicko-smyslovým světem. To je tedy první svět. Druhý svět, s nímž se setkáme, je svět, který jsem v knize *Theosofie* nazval duševním světem, světem duší. A třetím světem, nejvyšším ze tří světů, s nimiž se tu člověk setká, je vlastní duchovní svět. Třetím světem je tedy svět ducha.

Celou věc objasním nejprve jen schematicky, ovšem na základě vztahů, které tyto tři světy zaujmají k člověku, si o nich leccos uvědomíte. K těmto třem světům, které se vám jeví vzestupně jako koby ve třech patrech: dolní, prostřední a horní svět, k těmto třem světům tedy přiřadím člověka: [k hornímu světu] hlavu; [ke druhému] ústrojnost hrudi, všechno, co zahrnuje rytmus, ústrojnost dechu, soustavu krevního oběhu; a ke třetímu soustavu látkové výměny a končetin, všechno, co zahrnuje látkovou výměnu: to, že se člověk vyživuje, že tráví, že strávené dopravuje do těla a tím vytváří pohyb. Tak zde máme co dělat se soustavou látkové výměny a končetin.

Tady [u hrudi] záměrně kreslím uzavřený kruh, u hlavy kruh *otevřenost* otevřený, a ani u soustavy končetin nebude kruh uzavřený. Dělam *hlavy* to záměrně, přestože hlava člověka se pro smyslové nazírání jeví naprosto uzavřená. Kdybych tedy kreslil, jak to vypadá pro smyslové nazírání, musel bych hlavu nakreslit nahoře uzavřenou. Jenže pro duchovní nazírání lidská hlava uzavřená není. Pro duchovní nazírání je lidská hlava nahoře otevřená. Neboť tím, co z člověka vůbec nenáleží duchovní zemi, je hmota kostí. Hmota kostí je zcela fyzické povahy. Ta duchovní zemi naprosto nenáleží. Když budete z duchovního hlediska pozorovat lidskou hlavu a tady bude lebeční klenba, pro duchovní pohled tady ta klenba vůbec nebude. Duchovnímu pohledu se poněkud ukáže jenom to, co je jako kůže nad ní. Tady pak budou vlasy.

Duchovnímu pohledu se však ukáže něco jiného. Podívejte, to, *vlasy*“ co jsem tu nakreslil bílou, tu nebude, zato však zde budou samé „duchovní vlasy“, to znamená paprsky, které tu do člověka pronikají a jsou jen trochu zadržovány fyzickou kůží. Ale tam, kde je v člověku kost, může vnější duch pronikat nejsnáze. A proniká paprskovitě. Když se tedy budete na člověka dívat fyzickými očima, budete mít před sebou jeho fyzickou podobu; nahoře na hlavě, pokud ten člověk zatím nemá pleš, uvidíte jeho vlasy. Duchovně však tam, kde je nahoře lebeční klenba, neuvidíte nic z fyzického člověka, zato tu do něj budou paprskovitě, v podobě slunečních paprsků, vstupovat duchovní světy. Takže bych to, co se tu do člověka při pohledu na něj zasouvá, musel nakreslit takto: Tady je člověk jako fyzická bytost a tady není člověk jako duchovní bytost [sám ze sebe] ničím - zato je zde mnoho vstupujících paprsků. Proto jsem hlavu tady nahoře nenakreslil jako uzavřený kruh, ale neuzavřenou, poněvadž do lidské hlavy skutečně může duchovní svět neustále pronikat tím, že zde je periferní kostěná klenba.

Nic na člověku není neúčelné. Člověk má na základě, abych tak řekl, plného uvážení vlády světa, hlavu nahoře uzavřenou. Neboť skrze to, co do člověka nejsnadněji propouští ducha, do jeho nitra proniká duchovní svět Jsme-li schopni podívat se na člověka duchovně, staneme úžasem nad tím, jak prázdná je vlastně lidská hlava, jde-li o to, co se sem dostává z vlastního nitra člověka. V hlavě toho totiž najdeme z vlastního nitra člověka vůbec nejméně. Co se týče ducha, má člověk tady nahoře sám od sebe úplně prázdnou, dutou kouli. A všechno duchovní se do hlavy musí dostávat zvenčí.

U ostatních článků lidského organismu tomu tak není. Ty jsou, jak hned uslyšíme, samy od sebe duchovní. I v člověku tak rozlišujeme tři články: hlavu, rytmickou soustavu a soustavu látkové výměny a končetin. Tyto tři články lidského organismu mají zcela určitý vztah k uvedeným třem světům.

O tomto vztahu člověka, o tom, co v lidské hlavě neboli v nervově-smyslové soustavě, co z lidské soustavy hrudi neboli ze soustavy dechu a oběhu, co z člověka má vztah k těmto třem světům, o tom pak budu mluvit dále.

Přejdeme-li nyní od této charakteristiky trojdílnosti člověka a trojdílnosti světa ke vztahům mezi nimi, bude dobré, když budeme v každém z těchto tří světů rozlišovat jeho substanci a aktivitu. Jak u duchovního světa, tak u světa duševního a světa látkového, smyslově-fyzického, tedy budu rozlišovat substanci a činnost, aktivitu. Ve skutečnosti jsou ovšem substance a aktivita jedním, směrem do světa však působí rozdílně. Můžete si to uvědomit na substancialitě své vlastní lidské bytosti.

Ve své ruce máte svou substanci. Jestliže tato substance není v pořádku, pocítíte v ruce bolest. Směrem dovnitř se tak ukáže, se tak projeví, co v substanci není v pořádku. Jestliže není v pořádku činnost ruky, pak třeba uhodíte druhého člověka. To ho zabolí. Tady není v pořádku činnost. Přesto však jsou substance a činnost ve vaší ruce jedním; navenek se ovšem projevují rozdílným způsobem.

V každém z těchto tří světů tak musíme rozlišovat substanci a aktivitu. Naznačil bych to tak, že to, co patří k substanci, zakreslím všude červeně, činnost všude zakreslím žlutě. Máme tedy ve spirituálním světě aktivitu [žlutá] a substanci [červená]; v duševním světě aktivitu [žlutá] a substanci [červená]; ve fyzicko-smyslovém světě aktivitu [žlutá] a substanci [červená].

Podíváme-li se na lidskou hlavu, bude co do substance vytvořená zcela z fyzického světa. Substance hlavy je zprvu během lidského embryonálního vývoje vzata ze substance pocházející od rodičů; další utváření hlavy potom probíhá tak, že základem celé lidské hlavy a smyslové a nervové soustavy je substance tohoto pozemsky-látkového světa. Naproti tomu veškerá činnost, která tyto tvary lidské hlavy plasticky utváří, tedy všechno, co jí prostřednictvím aktivity dává ze substance tvar, je utvářeno zcela z duchovního světa. Takže co se týče aktivity, je hlava utvořena naprosto z duchovního světa. Proto musí být hlava v duchovním ohledu směrem nahoru otevřená, aby do ní mohla vstupovat duchovní činnost.

Takže si v každém okamžiku svého života můžete říci: To, co mám v hlavě, je co do substance vzato zcela ze Země, je to však složeno, plasticky utvářeno tak, že tuto lidskou hlavu nikdy nemohou tvořit pozemské síly. Tvary této lidské hlavy jsou vytvořeny zcela z duchovního světa, jsou takřikajíc nebeským výtvořem.

Pro duchovně pozorujícího člověka je pohled na lidskou hlavu ve vztahu ke světu velmi zásadní.

Duchovně pozorující člověk zaměří svůj pohled na nějakou rostlinu a řekne si: Rostlina má určitý tvar. Svou substancí si vzala ze Země. Avšak tvar je z éterného světa, tedy ještě ze světa prostorového.

Při pohledu na zvíře si řekne: Toto zvíře má substancí hlavy zcela z prostorového světa. Do jeho činnosti však už vstoupilo něco duchovního. To nejvyšší duchovno, to, co bychom v podstatě mohli nazývat nebeským, ovšem vstupuje teprve do stavby lidské hlavy. Lidská hlava by nikdy nemohla vzniknout působením nějakých pozemských sil, i když její substance je vzata z látek Země. Útvar lidské hlavy, která je sama něčím na způsob malého kosmu, tak z pozemských látek buduje duchovní svět.

Pravý opak nastává u soustavy látkové výměny a končetin, tedy u té části člověka, která obsahuje orgány pro vnější pohyb, nohy, ruce, a to, co z nohou a rukou pokračuje dovnitř, trávicí orgány.

Vynechám zatím uprostřed se nacházející rytmickou ústrojnost, ústrojnost dechu a krevního oběhu, a vezmu teď to, co patří k trávení, k zažívání, a to, co z tohoto trávení a zažívání, tedy z vnitřního spalování člověka, vychází v podobě jeho pohybů.

Co do substance to vůbec není vybudováno z látek Země. Jakkoli vám to bude zpočátku znít nepravděpodobně, právě ve své ústrojnosti látkové výměny a končetin si nesete něco, co ve své substancí vůbec není vybudováno z látek Země, ale sestává veskrze ze substance třetího světa, ze substance, jež se nachází v duchovním, spirituálním světě. Patrně si řeknete: Vždyť já přece nohy vidím, nohy jsou viditelné fyzickými smysly. Kdyby sestávaly z duchovní substance, tak by přece nebyly fyzickými smysly viditelné! To je zcela oprávněná námitka, v úvahu zde však připadá následující skutečnost.

Vaše pravé nohy jsou totiž veskrze duchovní, stejně jako vaše pravé ruce, pouze do nich hlava posílá látku. Hlava je orgánem, který duchovní ruce a duchovní nohy vyplňuje látkou. Ta pouze vniká do duchovních končetin a trávicích orgánů. Takže to, co je ve své substancí vybudováno zcela z duchovního světa, je prostupováno, prosycováno fyzickou látkou, ovšem z hlavy. Proto lze s fyzickou vědou tak těžko pochopit, že člověk sestává z orgánů hlavy, hrudi a končetin a trávicích orgánů. Lidé si tu představují: hlava je nahoře a člověk má hlavu vlastně jen tam, kde už ji státý člověk nemá. Tak tomu ale není; hlava člověka je totiž co do látky všude. Člověk je i v palci u nohy hlavou, protože do něj hlava posílá substancí. Původně, primárně je však pozemská jen substance hlavy. Hlava pak pozemskou látkovost odevzdává ostatním substancím; zatímco vlastní substance orgánů látkové výměny a končetin je vzata z duchovního světa.

Jestliže někdo silnou negativní autosugescí dosáhne toho, že si odsugeruje hlavu nějakého člověka, takže bude silnou negativní autosugescí schopen dosáhnout toho, aby se mu tento člověk ukázal bezhlavý, potom zmizí i ostatní ústrojnost; s hlavou zmizí i to, čím je celý člověk jakožto smyslově viditelná bytost. Měli byt vidět to ostatní, pak je třeba podívat se na to duševně-duchovním pohledem, protože ve skutečnosti chodíme po Zemi, určování v vyšších světech, chodíme s duchovníma nohama, duchovníma rukama a jen hlava je prosycuje, vyplňuje fyzickými látkami.

Naproti tomu síly, aktivita pro všechno, co je ústrojím látkové výměny a končetin, je vzata z fyzického světa. Takže vykročíte-li nohou nebo pohnete rukou pomocí zdvižné síly podle mechanického řádu, pak tento mechanický řád, ale i chemické děje, které probíhají v rukou a nohou, když se člověk pohybuje, nebo

chemické děje probíhající v trávicích orgánech jsou pozemskou aktivitou. Ve svých končetinách tedy na sobě nesete neviditelnou substanci, avšak takové síly, které jsou vzaty z pozemského bytí. Jako lidé jsme tedy s ohledem na substanci, kterou naše hlava obsahuje, vystaveni ze Země; ve své hlavě jsme ovšem prostoupeni silami nebes. Vzhledem ke svým končetinám jsme skrz naskrz vystaveni ze substance, která pochází z nebes. Ovšem síly, které v této nebeské substanci působí během našeho pozemského života od narození do smrti, to jsou síly Země, gravitace a další fyzické síly Země a také chemické síly Země.

Vidíte tedy, že v případě hlavy a končetin je tomu opačně. Hlava sestává z pozemské látky a její plastické tvary jsou vytvářeny z nebeské aktivity. Končetiny člověka a s nimi i trávicí ústrojnost jsou tvořeny zcela z nebeské substance. Neviděli bychom je, kdyby nebyly z hlavy prosycovány pozemskou substancí. Pokud však člověk jde, hmatá a tráví, tato nebeská substance zde používá pozemské síly, aby vedla tento život na Zemi od narození do smrti.

Člověk se tedy tímto komplikovaným způsobem nachází v relaci, v poměru ke třem světům. Duchovní svět má co do aktivity podíl na jeho hlavě, co do substance pak na třetí ústrojně soustavě člověka, na soustavě látkové výměny a končetin. Nejnižší, nejvíce smyslový svět má svou aktivitou podíl na látkové výměně a pohybech končetin. Svou substancí má podíl na hlavě; substancialita třetí lidské soustavy je naproti tomu naprosto duchovní.

Ve střední soustavě, která zahrnuje dýchání a krevní oběh, se mísí duchovní aktivita a látková substancialita. Ovšem duchovní aktivita, která proudí našimi dýchacími pohyby a pohyby srdce, je opět poněkud doprovázena substancialitou. A stejně tak je substancialita pozemského bytí, nakolik vplývá prostřednictvím kyslíku do dechu, poněkud doprovázena pozemskou činností. Vidíte tedy, že ve střední ústrojnosti člověka se to všechno spojuje. Tady vstupuje nebeská substancialita a aktivita, tady vstupuje pozemská aktivita a substancialita. Tím se člověk stává způsobilým přijímat zde aktivitu a substancialitu prostředního světa.

Ve střední ústrojnosti člověka se tedy mnohé mísí. Proto musíme mít ve střední lidské ústrojnosti tu nádherně dokonalou rytmickou soustavu, srdeční rytmus, rytmus plic v dechu, poněvadž veškerá aktivita a substancialita, která se tu mísí, se chce v rytmu vyrovnávat, harmonizovat, melodizovat, což také může, protože člověk je tak uzpůsoben.

Zatímco tedy aktivita a substancialita přicházejí v soustavě hlavy a v soustavě končetin ze zcela rozdílných zdrojů, vstupují do střední soustavy ze všech tří světů - a ještě k tomu různými způsoby: zde aktivita doprovázená substancialitou, zde substancialita doprovázená aktivitou, zde čistě aktivita a zde čistě substancialita; to vše vstupuje do střední soustavy člověka. A budete-li jako lékař sledovat tep člověka, budete v něm vlastně cítit vyrovnávání mezi nebeskou duší a pozemskou aktivitou a substancialitou. A budete-li sledovat rytmus jeho dechu, budete zase v nitru člověka cítit úsilí o vyrovnání těchto různých agencií ze středního světa, které k němu mají vztah. Vidíte, takový je vztah člověka ke třem světům.

Patrně si řeknete: To je ale velmi komplikovaná záležitost. A vskutku, vede-li člověk přednáškový cyklus až k tomuto bodu, jeví se zpravidla snadno srozumitelný; jakmile však dospěje k tomuto bodu, kdy musí věnovat pozornost vztahu člověka ke světu, posluchači si často řeknou, že to je těžko srozumitelné, že tomu tak docela nerozumí.

Ovšem podívejte, nepředpojaté, skutečně subtilní myšlení tomu porozumí. A pro myšlení zdravého lidského rozumu tu je vlastně jedna útěcha, totiž že při skutečném proniknutí závojem chaosu, jak jsem prve říkal, a při vstupu do tohoto světa, který je světem trojím a který nesmírně komplikovaným způsobem vysílá svou činnost a svou substanci do fyzického světa, kde jsou ty věci vskutku tak matoucí, že když do nich člověk přes onen závoj vstoupí z fyzicky- -smyslového světa, tak je v plném slova smyslu varován. Říkám to jakoby obrazně, ale tento obraz skutečně odpovídá reálné zkušenosti - je varován, jelikož je mu při vstupu do duchovního světa řečeno: Nechceš-li zde zanechat všechno, co jsi ve fyzickém světě považoval za svou obvyklou naturalistickou logiku, co jsi považoval za souvislost věcí, nechceš-li zde zanechat celý tento fyzický šat, pak do duchovního světa raději nevstupuj; neboť tady budeš muset používat úplně jiná spojení idejí, úplně jiná uspořádání, úplně jinou logiku. A chceš-li do tohoto duchovního světa vnést něco ze své fyzické logiky, nevyhnutelně v něm upadneš ve zmatek. - A mezi záležitostmi, které patří k přípravě na meditaci a koncentraci, o nichž jsem se již zmiňoval, musí být i to, že člověk plně dbá na varování, aby skutečně nevnášel smyslovou logiku do logiky duchovního světa.

Řekl bych, že to je významné varování, které se člověku, chce-li proniknout oním závojem, dostává od mocnosti, s níž se ještě blíže seznámíme v následujících přednáškách a kterou můžeme nazývat strážcem prahu.

Ale i tehdy, chce-li se člověk opět vrátit do fyzicko-smyslového světa, dostane se mu od tohoto strážce mocného, zřetelného varování. Pokud je někdo pozemským člověkem, pak se musí opět vrátit, jinak by se z událostí duchovního světa nikdy nedostal ven. Svě fyzické pozemské tělo by tu zvolna zanechal mrtvé. Musí se proto vždycky zase vrátit zpátky. Člověk musí ve fyzickém světě jíst a pít podle naturalistické logiky. Musí se dokonce podle naturalistické logiky podřít i jiným zvyklostem dne. Musí tedy opět vstoupit do světa, kde věci skutečně probíhají tak, že v nich spočívá naprosto naturalisticky-materialistická logika, kdy se například ke snídani, k obědu a k večeři vždycky vyzvání. Člověk se tedy musí pokaždé zase vrátit do tohoto naturalistického světa.

K tomu je nutné, aby člověk, jenž pronikl do duchovního světa a nyní se vrací do světa fyzicko-smyslového, nemá-li se dostat do nemožné situace, uposlechl druhého varování strážce prahu, který stojí tam, kde závoj chaosu od sebe odděluje fyzicko-smyslový svět a svět duchovně-nebeský. A toto varování spočívá v tom, že člověku řekne: Nezapomeň ani na okamžik svého fyzického pozemského života, že jsi byl v duchovním světě. Jedině tehdy se dokážeš s jistotou pohybovat ve fyzickém pozemském světě v čase, kdy se v něm musíš zdržovat.

Tak se člověku při vstupu do světa, k němuž se vztahuje svými třemi články (jak jsem vám to schematicky znázornil), dostane varování, aby odložil veškerou naturalistickou logiku, aby tento smyslový háv zanechal na prahu a tento práh překročil za předpokladu, že si osvojí skutečně duchovní logiku, duchovní myšlení, duchovní ideové spojitosti. A když se pak zase vrací, dostává se mu stejně přísného, ba mnohem přísnějšího varování, aby v žádném případě, ani na okamžik nezapomněl na to, co prožil v duchovním světě; to znamená, aby se svým obvyklým vědomím nepodvoloval smyslovým pudům atd., ale aby si ve všem uvědomoval, že má do tohoto fyzického světa vnášet ducha.

Vidíte, že tato dvě varování jsou navzájem velmi odlišná. Při vstupu do duchovního světa strážce prahu praví: Zapomeň v okamžicích svého duchovního poznávání na fyzicko-smyslový svět. - Při výstupu z duchovního světa do světa fyzicko-smyslového strážce prahu praví: Nikdy nezapomeň, i ve fyzicky-pozemském světě se ustavičně rozpomínej na své zkušenosti v duchovně-nebeském světě.

V souvislosti s tím, co jsem řekl na závěr, je opět značný rozdíl mezi člověkem dřívější epochy vývoje lidstva a člověkem současným. U lidí, o nichž jsem říkal, že jistým způsobem přicházeli k dávným mysterijním učitelům, ať už jako inspirovaní žáci, nebo jako obecný lid, tomu bylo tak, že již jen díky svým psy- chicky-spirituálním instinktům neuskutečnili přechod ze spánku do bdění nebo z bdění do spánku, aniž by vzali na zřetel strážce prahu. Když lidé před třemi až čtyřmi tisíci lety vcházeli do spánku, obraz strážce prahu jim z duše vystupoval jakoby ve snách. Procházeli kolem něj. A tento obraz se znovu objevil, když se ze spánku vraceli do obvyklého života. Při vstupu do duchovního světa a při výstupu z něj se jim nedostalo tak zřetelného varování, jak jsem to uvedl v případě člověka, který do tohoto duchovního světa vstupuje prostřednictvím inspirace a imaginace; při usínání a probouzení však také měli - obdobně jako ostatní své instinktivní vjemy duchovního světa - snový prožitek průchodu kolem strážce prahu.

Jak uvidíme v přednáškách, které nás ještě čekají, právě v tom spočívá vývoj v lidstvu, který výhradně mohl vést člověka ke svobodě, musel mu však zároveň vzít jeho psychicko-spirituální nazírání: člověk pozbyl ono spící, snící bdění, onen přechodný stav mezi spánkem a bděním, skrže nějž mohl při usínání i při probouzení alespoň snově uzřít majestátního strážce prahu. Dnes člověk při usínání a probouzení kolem tohoto strážce prahu prochází a ignoruje ho; nebere ho na zřetel. A tím tento člověk vstupuje do zcela neuspořádaného snového světa.

Jen se někdy se vši nezaujatostí podívejte, jak dovedli lidé dávnějších epoch mluvit o svých snech - bylo tomu jinak než v dnešní epoše. Protože každý večer, každé ráno a při každém odpoledním zdřímnutí člověk dvakrát ignoruje strážce prahu, prožívá neuspořádanost, chaotičnost svého snového světa. To se vesměs projevuje v utváření jednotlivých snů.

Uvažte jen, že překračujeme-li práh - a děláme to při každém usínání - stojí na tomto prahu jeho majestátný strážce. Tento strážce nesmí být ignorován, jinak v tom, s čím se člověk v duchovním světě setkává, zavládne nepořádek. A jaký v tom zavládne nepořádek, vidíme nejlépe na proměně, kterou tyto jevy procházejí, když uspořádané myšlení fyzicky-naturalistického světa přejde do útvaru snu. Můžeme si to objasnit na jednotlivých snech.

Ve fyzicky-naturalistickém světě se chováme tak, jak se to zkrátka ze souvislosti ve fyzicko-

smyslovém světě učíme. Vezměme si konkrétní případ: člověk půjde na procházku. Proč jde člověk na procházku? Inu, není-liž pravda, lidé ve městech dnes na jisté procházky chodí zejména proto, že během nich to nebo ono zažijí. Na procházce potkávají své známé. Mohou se, pokud jsou takto založení, ukázat před jinými, neznámými lidmi, nebo i před známými, ve svých šatech. To všechno jsou zážitky, které lidé zažívají na takové procházce.

Tyto zážitky prožíváme v důsledku toho, že dokážeme svou lidskou bytostí myslet, představovat si, v důsledku toho, že jsme schopni říci svou hlavou, tedy výlučně svou ústrojností hlavy: já myslím. V této síle onoho „já myslím“ spočívá možnost prožít ve vnějším světě něco takového, co jsem právě vylíčil. Člověk se setkává s druhými lidmi; pro ně je to zážitek. Ukáže jim své šaty nebo třeba i svůj hezký obličej. Záleží na tom, co při tom člověk právě prožívá. Ovšem člověk má při spatření druhých lidí nebo při předvádění toho, co má na sobě, vůči těm druhým také určité pocity. To nebo ono se mu líbí, anebo se mu to také nelíbí. Probouzejí se v něm při tom sympatie nebo antipatie. Líbí se mu, když mu druzí lidé na procházce řeknou něco, co se mu právě hodí. A nelíbí se mu, když mu řeknou něco, co se mu nehodí - to v něm vyvolá antipatii. To, co na takové procházce prožívá, je tedy spojeno s názory, které způsobuje hlava prostřednictvím onoho „já myslím“, je to spojeno prostřednictvím toho, co rozvíjí rytmická ústrojnost člověka („já cítím“), souvisí to tedy s pocitem sympatie a antipatie. To, co na procházce prožíváme při prohlížení, doprovázíme svým cítěním, tedy tím, že si zároveň můžeme ve druhém článku své bytosti říci: „Já cítím.“

Na této procházce, pokud jsme při ní bdělí, se ovšem podílí i to třetí v člověku. Musíme tu, není-liž pravda, zmínit jistou intimitu lidského prožívání. Člověk má pocit, že v moderní civilizaci není možné, aby se lidem ukázal neoblečený, aby šel neoblečený na procházku. Takový má člověk pocit. Neoblečenost je mu antipatická, oblečenost sympatická. To ovšem přejde do volních impulzů - a člověk se oblékne. Oblékne se dokonce určitým způsobem. To zaměstnává vůli, třetí článek lidské ústrojnosti. To, že se oblékáme, tedy závisí zase na tom třetím v člověku, na tom, že můžeme říci: „Já chci.“ Oblékání spočívá ve volní impulzivité.

<i>I think</i>	<i>Ich denke</i>	<i>Já myslím</i>
<i>I feel</i>	<i>Ich fühle</i>	<i>Já cítím</i>
<i>I will</i>	<i>Ich will</i>	<i>Já chci</i>

Díky tomu, že si můžeme říci „já chci“, vyrazíme na procházku oblečení - díky úspěchu onoho „já chci“. Ve fyzickém světě, v němž bdíme, se to uspořádává právě logikou platnou ve fyzickém světě. Buď nám to bylo vštípeno výchovou, nebo se přizpůsobujeme životním poměrům, které jsou vnějším způsobem dány v logice fyzického světa. A když to neuděláme, něco v nás není v pořádku. Vyrazíme-li na procházku neoblečení, není něco v nás v pořádku. Toto formuje řád ve fyzickém světě, tedy to, co je ve fyzickém světě logikou. Ani nás nenapadne, že bychom na procházce chtěli ostatní lidi vidět v neoblečeném stavu. Do našich duševních zážitků se tu dostává jistá souvislost, nikoli však naším přičiněním, ale na základě souvislosti světa. Tato souvislost oněch tří částí - já myslím, já cítím, já chci - je pro nás výsledkem, vytváří ji svět. Vnější svět nás podněcuje k tomu, abychom si vytvořili tuto souvislost myšlení, cítění a chtění.

Jestliže ovšem překročíme práh a ignorujeme přítomnost jeho strážce, stojíme před třemi světy a zprvu se v nich nevyznáme, protože do toho jiného, duchovního světa zčásti přenášíme to, na co jsme zvyklí tady; zčásti však duchovní svět uplatní svůj řád. A nyní se stane tohle: Představte si, že budete ležet v posteli a spát. Svým cítěním, tedy svou střední částí, jste začleněni do tohoto stavu spánku. Tu z vás sklouzne pokrývka a část vašeho těla bude mrznout. Do vašeho snového vědomí pronikne pocit, že na tomto místě nejste oblečení. A protože se v duchovním světě nevyznáte, protože to nebudete vztahovat jenom na část, ale na celý svět, rozšíří se to do podoby pocitu: Jsem neoblečený. Možná vám jenom sklouzla pokrývka z části těla, ale vám je tam trochu zima a máte pocit, že jste neoblečení.

Ve svém snovém vědomí jste se právě zabývali tím, že jste se jako bdící člověk chtěli oddat volnému impulzu: jsem-li neoblečený, obléknu se. Nyní však kvůli spánku cítíte: Nemohu se obléknout, něco mi v tom brání - protože nemůžete hýbat končetinami. To vstoupí do snového vědomí.

Podívejte, tyto dvě věci - „cítím se neoblečený“ a „nemohu se obléknout“ - ve vás způsobí, že je spojíte nesprávným způsobem, protože nyní chybí fyzický svět, aby se tyto dvě věci spojily, jelikož jedna náleží světu II a druhá světu I. A pokud jste též noci prožili, že jste na procházce, pak to k tomu také přidáte; i to vstoupí do kontextu vašeho snu a objeví se to v něm. A tak se zde odděleně objeví tři okolnosti: jsem na procházce; jsem neoblečený a je mi to příšerně antipatické; a - nemohu se obléknout.

A nyní si představte, že tyto tři věci, které v obvyklém materialisticky-fyzickém životě spojíte životní logikou, se vám rozpadnou, budete-li ignorovat strážce prahu a přejdete-li kolem něj bez povšimnutí:

v prvním světě: jsem na procházce,
ve druhém světě: jsem neoblečený,
ve třetím světě: nemohu se obléknout, je to zcela nemožné.

A nyní se v této situaci cítíte roztrojený, mezi cizími lidmi, neoblečený a vystavení všude pohledům, bez možnosti se obléknout. To ve snu prožíváte. To, co se vám v obvyklém životě pomocí přirozené logiky propojí, to vám sen rozdělí a vy si to spojíte chaoticky podle zvyku, který jste sem vnesli přes práh; spojíte si to, jako by tomu i v duchovním světě bylo tak, že je člověk neoblečený atd. Ignorujete-li strážce prahu, vnášíte do duchovního světa zvyky odpovídající světu fyzickému, chaotickým způsobem spojujete ony tři světy podle zákonů fyzického světa a cítíte se být v této situaci.

To je podstatou nesčetných snů: v okamžiku, kdy člověk překročí práh a nedbá varování strážce, se mu rozpadne to, co tady, ve fyzicky-naturalistickém světě vnímá jako jednotu v harmonii, jako harmonickou jednotu, a on stojí před třemi světy. Člověk je však musí dokázat spojit tím, že důsledně dbá na varování strážce prahu; musí dokázat spojit tyto tři světy. A sen současného člověka (snů lidí dávnějších epoch se to až tak netýká; že tomu tak nebylo, můžete vidět zvláště u snů ze Starého zákona), sen moderního člověka však staví snícího před tři světy, které chce jakožto moderní člověk spojit podle zákonů fyzicky-naturalistického bytí. V těchto třech světech, v nichž člověk nyní je, tím vznikají neuspořádané souvislosti.

A tak vidíte, že již sen nám ukazuje onu vážnou skutečnost, že ve chvíli, kdy překročíme práh k duchovnímu světu, stojíme nejprve před třemi světy a že do těchto tří světů musíme správným způsobem vstoupit a pak z nich zase vystoupit. Sen je tím, na čem se moderní člověk může nesmírně mnoho naučit ohledně charakteru zdejšího, fyzicko-smyslového světa i toho druhého, duchovně-duševního světa. O této záležitosti budeme dále mluvit zítra.

Penmaenmawr, 23. srpna 1923

GA 227